

Юрій Щур

*Кандидат історичних наук,
Запорізький науково-дослідний
центр «Спадщина»*

Стаття розповідає про відновлення антирадянського опору на Запоріжжі в 1947—1951 рр. Показано, що основним формами налагодження підпільної мережі була діяльність емісарів ОУН(р) із Західної України та утворення стійких організацій (як от: «Група українських підпільників») з їх подальшими контактами з ОУН. З'ясовано, що останньою задокументованою спробою організації осередку ОУН(р) у регіоні була діяльність П. Петрука-‘Ворон’, ‘Яструба’ в 1951 р.

Ключові слова: мережа ОУН, Запорізька область, Група українських підпільників, СУЗ.

Yuriy Shchur

OUN(R) Attempts to Recover its Network in Zaporizhia Oblast after the End of the German-Soviet War

The article tells about recommencement of the Anti-Soviet resistance in Zaporizhia region in 1947—1951. It is revealed that the most widespread ways of establishing underground network were OUN(R) emissarys' from Western Ukraine activities and grassroots organizations emergence (i. e. “Group of the Ukrainian Underground Workers”) with their following contacts with OUN. It is found out, that the activity of P. Petruk, alias ‘Voron’, ‘Yastrub’, in 1951 was the last documented attempt to organize an OUN(R) cell in the region.

Key words: OUN network, Zaporizhia Oblast, “Group of the Ukrainian Underground Workers”, Eastern Ukrainian lands.

НАМАГАННЯ ОУН(р) ВІДНОВИТИ МЕРЕЖУ В ЗАПОРІЗЬКІЙ ОБЛАСТІ ПІСЛЯ ЗАКІНЧЕННЯ НІМЕЦЬКО-РАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ

На момент закінчення німецько-радянської війни про існування розгалуженої мережі націоналістичного підпілля на території Запорізької області мова не йде. Після розробки радянських органів держбезпеки, яка була проведена восени 1943 — навесні 1945 рр., на свободі залишилися поодинокі оунівці, які, за наявною на сьогоднішній день інформацією, не проводили жодної діяльності¹. Не в останню чергу це було пов'язано із арештами та виїздом керівництва націоналістичного підпілля і неможливістю відновлення старої організаційної мережі². Показово, що на оперативному обліку по антирадянському підпіл्लю у відділі по боротьбі з бандитизмом (ББ) УНКВД Запорізької області перебували, здебільшого, учасники ОУН, які в якості переселенців прибули на територію області з Польщі³.

На переселенців із західноукраїнських земель свої плани мали і функціонери ОУН(р). Зокрема, у зверненні «До керівних і рядових революціонерів» (3 листопада 1947 р.) надавалися вказівки членам ОУН проводити роботу серед тих, кого виселяють на Наддніпрянську Україну:

- а) переселенці повинні широко розповідати жителям Наддніпрянщини про те, що їх виселили за участь їх рідних в УПА;
- б) пропагувати боротьбу УПА;

¹ За даними 4-го відділу МГБ УРСР, у 1943—1947 рр. радянськими органами державної безпеки було ліквідовано 15 підпільних організацій ОУН та арештовано 130 оунівців у Запорізькій області: Ішук О., Николаєва Н. Стратегії ОУН «Дажбог», «Орлик» і «Олег» // *Український визвольний рух*. — Львів, 2014. — Збірник 19. — С. 327.

² Як приклад можемо навести випадок із активістом мелітопольської ОУН П. Буценком, який після повернення радянської влади та звільнення з нацистського ув'язнення одного з керівників підпілля Л. Сухіна-Фоменка намагався у останнього отримати настанови для подальшої діяльності. Не маючи жодного зв'язку з керівництвом вищого рівня, ніяких вказівок Л. Сухіно-Фоменко надати не зміг, а сам в скорому часі був заарештований та засуджений // *Архів Управління Служби безпеки України в Запорізькій області* (далі — АУ СБУ 30). — Фонд припинених справ (далі — ФПС). — Спр. П-19344. — Т. 1. — Арк. 38—39.

³ *Галузевий державний архів Служби безпеки України* (далі — ГДА СБУ). — Ф. 2. — Оп. 95. — Спр. 58. — Арк. 1.

в) поширювати підпільну літературу⁴.

Проблема поширення мережі ОУН на Наддніпрянську Україну після закінчення німецько-радянської війни для керівництва українського націоналістичного руху стояла досить гостро. Всі усвідомлювали, що після повернення радянської влади суттєво змінилися умови діяльності. Організаційну мережу відновлювати було досить важко, інколи — неможливо. Створення осередків ОУН відбувалося, здебільшого, «з нуля».

Успішність здійснення планів ОУН на Наддніпрянщині значно залежала від якості проведеної агітаційно-пропагандистської роботи. У квітні 1947 р. було розроблено «Короткі вказівки з пропагандивної роботи» де наголошувалося на необхідності ознайомлення східняків із метою та завданнями українського націоналістичного руху⁵.

Так, зокрема, у звіті про роботу тех-звена Букачівського районного осередку пропаганди ОУН за червень 1947 р. вказувалося, що спеціально для поширення на Наддніпрянській Україні було надруковано наступні видання:

1. За що бореться Українська Повстанська Армія;
2. До української молоді Східної України;
3. Постанови III-го Надзвичайного Великого Збору ОУН;
4. Українці, брати зо східних областей;
5. До голодуючих;
6. Брати з-над Дніпра;
7. Чому ми боремося з московським большевизмом;
8. Українська жінка в боротьбі за УССД;
9. Облуда — а демократія;
10. Процес денационалізації України;
11. Загальні пропагандивні заклики.

Вказані матеріали було розіслано в 9 областей Наддніпрянської України, зокрема і в Запорізьку: «Літературу вислано переважно через голодуючих та вчителів зі СУЗ, яким при передачі

⁴ ГДА СБУ. — Ф. 13. — Спр. 372. — Т. 29. — Арк. 1—7.

⁵ Русначенко А. Народ збурений: Національно-визвольний рух в Україні й національні рухи опору в Білорусії, Литві, Латвії, Естонії у 1940—50-х роках. — К.: УВ «Пульсари», 2002. — С. 351.

літератури і припорученні завести її в означене місце наділювано збіжжям та іншими харчовими продуктами»⁶.

Умови життя у післявоєнний час, політика радянського керівництва спричинилися до того, що в середовищі робітничої та студіюючої молоді проявлялися антирадянські настрої, які інколи отримували оформлення у вигляді підпільних організацій. Протягом березня-листопада 1947 р. у м. Гуляйполе навколо місцевого жителя Я. Трояна сформувався гурт молоді, яка була налаштована проти радянської влади. У листопаді в помешканні Я. Трояна відбувся перший організаційний збір, який мав на меті виробити план й методи боротьби з радянською владою й намітити план подальшої діяльності.

Організація отримала назву «Підпільники України», яка з часом трансформувалася у «Групу українських підпільників». Очолив новостворену організацію Я. Троян. Крім нього в установчих зборах брали участь В. Семенюта, П. Семенюта, Г. Новак та П. Литвиненко⁷. Протягом 1947—1948 рр. у Гуляйполі до ГУП були залучені ще 7 осіб.

Організаційна структура ГУП мала наступний вигляд: Я. Троян — керівник, П. Семенюта — заступник, В. Семенюта — скарбник. Щомісяця гупівці мали робити внески в розмірі 5—10 карбованців на потреби організації. За ці гроші, зокрема, було придбано 50 дрібнокаліберних патронів, бабіт для відливки шрифту, папір для друку листівок тощо⁸.

З метою конспірації у ГУП дотримувалися відповідних правил поведінки. Зокрема, члени організації мали знати лише тих, хто їх завербував й давали усне зобов'язання зберігати у таємниці усю інформацію про ГУП. За порушення таємниці — фізична ліквідація⁹.

ГУП мала власну печатку, яка була виготовлена працівником взуттєвої фабрики В. Зінченком із підбора чоловічих тufель¹⁰. Пе-

⁶ *Літопис УПА. Нова серія.* — К.; Торонто: Літопис УПА, 2011. — Т. 18: Діяльність ОУН та УПА на території Центрально-Східної та Південної України. — С. 583—584.

⁷ *АУ СБУ ЗО.* — ФПС. — Спр. П-19709. — Т. 1. — Арк. 26—29.

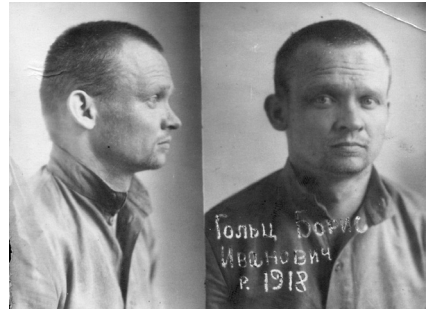
⁸ *Там само.* — Т. 2. — Арк. 318.

⁹ *Там само.* — Т. 1. — Арк. 112.

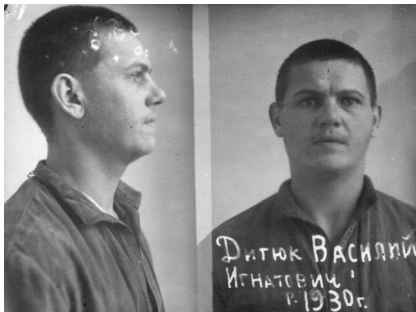
¹⁰ *Там само.* — Арк. 94зв.

Белецький Микола.

Гольц Борис.

Дитюк Василь.

Зинченко Василь.

чатка мала вигляд неправильного п'ятикутника, на якому з обох боків були зображені колоски пшениці, вгорі — сонце, а в центрі — великим літерами абрєвіатура «ГУП»¹¹. Зберігалася печатка спершу у Я. Трояна, пізніше Троян передав її П. Семенюті¹².

Підпільниками було підготовлено листівку, у якій закликали молодь не йти на навчання до фабрично-заводських та ремісничих училищ. Поширити її випала можливість по дорозі на медичну комісію до обласного військкомату. Тоді гупівцями у Гуляйполі, Оріхові та Запоріжжі було поширено 20 рукописних екземплярів¹³.

Станом на літо 1948 р. підпільний гурток набуває класичного організаційного вигляду. Розширюється кадрова база: під час поїздки Я. Трояна до Запоріжжя засновується осередок у обласному

¹¹ АУСБУЗО. — ФПС. — Спр. П-19709. — Т. 3. — Арк. 1—3.

¹² Там само. — Т. 1. — Арк. 94зв.

¹³ Там само. — Арк. 39, 44—45.

центрі. Таким чином, організація вже мала два осередки. У Гуляйполі ГУП очолював один з співзасновників П. Семенюта, запорізьким керував Я. Троян, одночасно залишаючись головою усієї «Групи»⁴.

Гуляйпільський осередок нараховував 11 членів, основна частина з яких працювала на взуттєвій фабриці. Запорізький осередок — 6 осіб із середовища робітничої молоді⁵. Планувалося через знайомих створити осередки ГУП у Оріхові та на шахтах Донбасу. Відповідальною особою за це був призначений П. Литвиненко⁶.

Розуміючи, що самотужки проводити підпільну діяльність неможливо, Я. Троян шукав зв'язків із оунівським підпіллям. Улітку 1948 р. до ГУП приєднався житель Гуляйполя П. Шишко, який перед тим був учасником оунівської боївки під командуванням 'Тука' на Кременеччині у Тернопільській області і, уникаючи переслідування радянських органів держбезпеки після одного з бойових зіткнень, повернувся до рідного міста. Отримавши від П. Шиска дані про базування відомих йому повстанських відділів на Західній Україні, Я. Троян планував виїхати на Тернопільщину задля встановлення зв'язків із підпіллям ОУН та боївками УПА. Виїхати до Західної України Я. Троян не встиг через розкриття групи співробітниками МГБ⁷. Відмітимо, що серед речових доказів, які фігурують у справі ГУП, є карта західних областей України із помітками в районах Кременець — Шумськ — Великі Дедеркали⁸.

У перші місяці 1949 року Управління МГБ у Запорізькій області отримало від агентури інформацію про діяльність ГУП у Запоріжжі та Гуляйполі. Внаслідок проведеної операції працівникам органів держбезпеки вдалося заарештувати 19 членів Групи. Під час обшуків та арештів було вилучено пістолет з набоями, саморобну печатку та низку документів. За вироком Військового трибуналу Запорізької області всі учасники ГУП були засуджені до різних строків ув'язнення — від 10 до 25 років виправно-трудових таборів⁹.

⁴ АУ СБУ ЗО. — ФПС. — Спр. П-19709. — Т. 1. — Арк. 129зв.

⁵ Там само. — Арк. 35, 51, 64, 66.

⁶ Там само. — Арк. 14, 20.

⁷ Там само. — Арк. 69, 81.

⁸ Там само. — Т. 3. — Арк. 1—4.

⁹ Іщук О. Молодіжні організації ОУН (1939—1955 рр.) // Літопис Української Повстанської Армії. Бібліотека. — Т. 11. — Торонто; Львів: Видавництво «Літопис УПА», 2011. — С. 141—142.

Необхідно відмітити головну особливість і свого роду унікальність Групи українських підпільників в історії українського націоналістичного руху 1940-х рр. на території Запорізької області. Перш за все — організаційний момент: підпільна організація була створена звичайними жителями Гуляйполя, без участі кадрових підпільників-оунівців. І вже сформована структура шукала виходів на організоване підпілля або збройну боївку. І саме на Західній Україні, оскільки серед членів ГУП був легалізований боєць УПА. Про існування осередків мережі ОУН у Гуляйполі, або Запоріжжі, в основній масі розгромлених ще у 1944—1945 роках, молоді патріоти могли просто не знати.

На сьогоднішній день автор не володіє інформацією саме про подібні організовані групи та осередки націоналістичного руху на території Запорізької області після викриття Групи українських підпільників. Разом із тим, керівництво підпілля ОУН не полишало планів охопити своєю діяльністю усі регіони України.

Серед чотирьох тактичних схем, розроблених Проводом ОУН(р), одна мала безпосереднє відношення до Наддніпрянщини. План «Орлик» (інша назва — «Харків») передбачав поширення націоналістичного впливу на східні області України. Робота в цьому напрямку була закодована під назвою «університет», а особи залучені до ОУН — «університетки»²⁰.

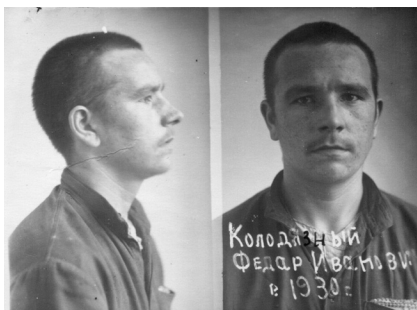
Плани реалізації цієї програми простежуються в організаційних документах керівників ОУН-р, які співробітники МГБ вилучили під час чекістсько-військових операцій. У вбитого керівника крайового проводу ОУН(р) «Захід-Карпати» П. Слободяна «Єфрема» було вилучено блокнот із зашифрованими записами. Після розшифрування виявилось, що ОУН(р) мала намір широко розгорнути роботу на сході. Для цього за кожним окружним проводом ОУН були закріплені 2—3 східні області, де мала здійснюватися підпільна робота. Запорізька область, разом з Дніпропетровською, були закріплені за Коломийським проводом (умовний шифр «21») ²¹.

²⁰ Нікольський В. Підпілля ОУН(б) у Донбасі. — К.: Інститут історії НАН України, 2001. — С. 80.

²¹ ГДА СБУ. — Ф. 13. — Спр. 372. — Т. 29. — Арк. 300—306; Ішук О., Ніколаєва Н. Діяльність молодіжних структур ОУН(б) на території центральних та східних областей України у 1945—1954 рр. // Український визвольний рух. — Львів: Центр досліджень визвольного руху; Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2006. — Зб. 8. — С. 231.

Козачков Микола.

Колодязний Федір.

Лебеденко Григорій.

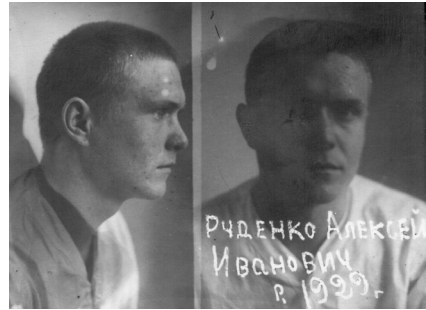
Літкін Михайло.

Керівництво ОУН вважало, що поширення мережі на Наддніпрянську Україну можливе навіть за рахунок послаблення осередків на Західноукраїнських землях²². Враховуючи тотальний контроль з боку радянських спецслужб, для реалізації поставлених цілей значна ставка робилася на переселенців та спеціалістів, яких відправляли на Наддніпрянську Україну. Звертали на це увагу і співробітники радянських органів держбезпеки. Зокрема, у огляді вилучених оунівських документів та інших матеріалів, що характеризують діяльність підпілля кінця 1940-х — початку 1950-х рр., за підписом начальника управління 2-Н МГБ УРСР підполковника Сарасва, зазначалося, що керівництво ОУН намагається встановити письмовий або безпосередній зв'язок із переселенцями, які виїхали на територію Наддніпрянської України. Також, з метою створення

²² ГДА СБУ. — Ф. 13. — Спр. 372. — Т. 29. — Арк. 64.

Новак Григорій.

Руденко Олексій.

необхідної бази для розгортання діяльності у східних областях, під виглядом переселенців направлялися й кадрові підпілляники з числа оунівців, які проживали на легальному становищі. Закріплюючись на новому місці проживання, вони проводять роботу серед переселенців й місцевого населення, організують опорні пункти й підтримують зв'язок із підпіллям на Західній Україні²³.

Подібні випадки фіксували й співробітники Запорізького управління МГБ. Зокрема, весною 1950 р. проводилася попередня агентурна розробка сестер Тодорчук (переселенок з с. Михалків Мельнице-Подільського району Тернопільської обл.²⁴), які до виїзду в Мелітопольський район Запорізької області наприкінці 1949 р. підтримували зв'язки із збройним підпіллям. Від секретного інформатора з числа переселенців 'Рози' співробітники МГБ дізналися про приїзд до сестер їхнього односельчанина І. Роги, який мав кілька зустрічей із переселенцями, зокрема в с. Спаське. Після повернення останнього додому, сестри отримали листа, де зазначалося, що «гости наши вернулись, что им было нужно — узнали. Встречали их здесь хорошо, были наши хлопцы, но провожать их пришлось со страхом через чердак, так как к нам пришли «рубашники». Враховуючи, що кур'єри від націоналістичного підпілля могли знову прибути до сестер Теодорчук, за їх квартиру було встановлене зовнішнє спостереження²⁵.

²³ ТГДА СБУ. — Ф. 13. — Спр. 372. — Т. 29. — Арк. 293.

²⁴ Тепер адміністративно відноситься до Мельнице-Подільської селищної громади Борщівського району Тернопільської області.

²⁵ ГДА СБУ. — Ф. 2. — Оп. 48. — Спр. 12. — Т. 1. — Арк. 41—42.

То й же агент 'Роза' доповідала про ще одного кур'єра із Західної України, який відвідував у с. Тамбовка Мелітопольського району С. Остафійчука, земляка сестер Теодорчук (підтримував з ними тісний зв'язок). Сам С. Остафійчук, як активіст ОУН, мав бути заарештований у Тернопільській області ще 1947 року, однак уникнув арешту, перейшовши на нелегальне становище. Через два роки він легалізувався й в жовтні 1949 року виїхав у Запорізьку область в якості переселенця. Кур'єр на зустрічі із переселенцями, яку організував С. Остафійчук, цікавився їх умовами життя та настроями. Під час бесіди гість повідомив, що перед прибуттям до Запорізької області відвідав Донецьку та Дніпропетровську. Враховуючи потенційну небезпеку від таких бесід та прямих зв'язків із націоналістичним підпіллям Західноукраїнських земель, співробітниками МГБ була заведена справа формуляр «Пристосуванець» на С. Остафійчука, а до його розробки підключений агент 'Резник' (із переселенців). У випадку появи кур'єра, передбачалося його негайне затримання²⁶.

Наслідком подібних відвідувань кур'єрами території Наддніпрянської України ставали різного роду звіти, зокрема з описами побуту, суспільно-політичної ситуації тощо. Так, підпільник 'Віктор' у липні 1950 р. підготував «Вісті про СУЗ», де відобразив різного роду інформацію, зібрану серед «східняків» у поїзді по дорозі з Тернополя до Запорізької області. 'Віктор' відвідав велике грецьке с. Новомлинівку Розівського району й у своєму звіті детально схарактеризував умови життя й праці в колгоспі та суспільні настрої. Наведемо одну досить цікаву, як на нас цитату із звіту: «Хлопці із ЗУЗ (один є комсомолец) ідуть вечером вулицею і співають повстанські пісні «Там на Півночі на Волині» і т. п.»²⁷.

Переселенці, серед яких була певна кількість як членів, так і прихильників націоналістичного підпілля, не лише зустрічалися й проводили бесіди з кур'єрами із Західної України. Можемо говорити і про намагання створити осередки. Зокрема, заарештована Радехівським РВ МГБ Львівської області К. Станько дала свідчення, що вона підтримувала зв'язок з керівником СБ надрайон-

²⁶ ГДА СБУ. — Ф. 2. — Оп. 48. — Спр. 12. — Т. 1. — Арк. 58—60.

²⁷ Літопис УПА. Нова серія. — К.; Торонто: Літопис УПА, 2011. — Т. 18: Діяльність ОУН та УПА на території Центрально-Східної та Південної України. — С. 750—754.

ного проводу ОУН В. Панасом ('Срібним'). У червні 1950 р. останній наполягав, щоб К. Станько разом із родиною переселилася до Запорізької області й облаштувала на своєму обійсті бункер для укриття підпільників, які будуть приїжджати із Західної України.

Зв'язкова підпілля М. Панчук у вересні 1950 р. отримала від 'Срібного' завдання встановити адресу колишнього жителя хутора Болярки 'Б', який переселився до Запорізької області. Після цього із 'Б' було встановлено письмовий зв'язок²⁸.

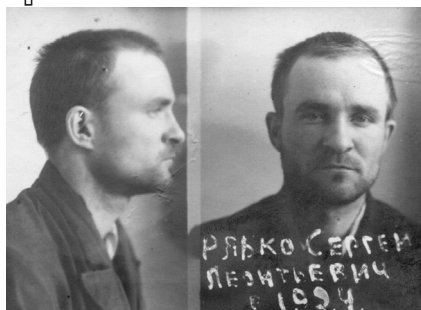
Також можемо виокремити кілька агентурних розробок Запорізького обласного управління МГБ, у яких мова йшла не просто про антирадянські настрої переселенців, а про намагання створити організовані антирадянські групи. У 1949 р. у Розівський район Запорізької області прибув М. Бусель, який став об'єктом розробки справи-формуляра «Крот». Перебуваючи на Західній Україні М. Бусель встиг побувати у збройному підпіллі (під псевдо 'Святослав'), вести подвійну агентурну діяльність та стати активістом «Організації борців за волю України». Враховуючи таке багате минуле, слідчі небезпідставно вважали, що М. Бусель спробує створити антирадянське угруповання в Розівському районі. До його розробки були підключені агент 'Володя' та секретні інформатори 'Тимошук' й 'Єлена'. Про організаційний зв'язок групи М. Буселя із зверхниками по лінії ОУН інформації на сьогоднішній день не знайдено. Найбільш ймовірно, що група не вийшла (або не встигла вийти) за межі гуртка переселенців, невдоволених колгоспною системою господарювання²⁹.

У Мелітопольському районі інформатором 'Розою' та агентом 'Резніком' розроблявся ще один переселенець з Тернопільської області М. Бойчук. Співробітників МГБ останній зацікавив як людина, яка мала досвід співпраці з націоналістичним підпіллям на Західній Україні. Крім того, М. Бойчук підтримував тісний зв'язок із сестрами Тодорчук, часто виїжджав за межі області, зокрема в Дніпропетровськ та Сталіно. Були підозри, що саме Бойчук може бути кур'єром між новоствореними осередками ОУН в Мелітопольському районі та організаційними зверхниками поза межами області³⁰.

²⁸ ГДА СБУ. — Ф. 13. — Спр. 372. — Т. 29. — Арк. 293—294.

²⁹ ГДА СБУ. — Ф. 2. — Оп. 48. — Спр. 12. — Т. 1. — Арк. 37—40.

³⁰ Там само. — Арк. 60—61.

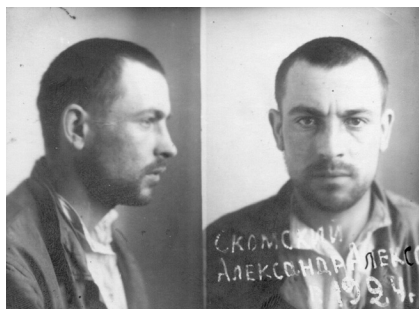
Рябко Сергій.

Семенюта Володимир.

Семенюта Павло.

Скомський Олександр.

Про проведення роботи, принаймні агітаційної, на території Червоноармійського (Вільнянського) району може свідчити виявлення у жовтні 1950 р. у с. Люцерна брошури «Хто такі бандерівці та за що вони борються»³¹.

Ще одна спроба націоналістичного підпілля закріпитися на території Запорізької області, цього разу у південній частині, була зафіксована 1950 р., але також нейтралізована співробітниками МГБ. Спершу Тернопільські емгебісти отримали від агентури інформацію, що активний учасник націоналістичного підпілля Підгаєцького району М. Брановський-‘Бом’, виконуючи завдання організаційних зверхників виїхав до Запорізької області, де проживає по фіктивним документам³². 8 листопада 1950 р. у м. Ногайськ (те-

³¹ ГДА СБУ. — Ф. 2. — Оп. 48. — Спр. 12. — Т. 1. — Арк. 147.

³² ГДА СБУ. — Ф. 13. — Спр. 372. — Т. 29. — Арк. 289.

Троян Яків.

Чуприна Володимир.

пер — Приморськ) у будинку переселенця з с. Бокове Підгаєцького району Тернопільської області М. Боднарчука, за участі оперативників Тернопільського Управління МГБ, 'Бом' був затриманий. У доповідній записці Запорізького МГБ повідомлялося, що раніше М. Брановський був станичним на Підгаєччині й знаходився у близьких стосунках із зв'язковою одного з членів Проводу ОУН 'Спартанкою'³³. Цим псевдонімом користувалася М. Дурбак, яка до 1945 р. очолювала жіночу мережу та Український червоний хрест Підгаєцького району, а згодом тривалий час була зв'язковою члена Проводу ОУН, колишнього провідника КП ОУН Південноукраїнських земель В. Кука- 'Леміша'³⁴.

Шшика Павло.

Наступний епізод, пов'язаний із намаганням створити осередок ОУН, вже зафіксований в обласному центрі. Так, у 1950—1951 рр. у Запоріжжі легалізувався учасник підпілля Кременецького окружного проводу ОУН П. Петрук- 'Ворон', 'Яструб'. Працював на тресті «Запоріжбуд». За завданням ОУН у обласному центрі проводив пропагандистську та організаційну роботу, створив підпільну гру-

³³ ГДА СБУ. — Ф. 2. — Оп. 48. — Спр. 12. — Т. 1. — Арк. 147.

³⁴ Мороз В. Підпільні друкарні ОУН на Яворівщині // Шлях перемоги. — 2011. — 23 листопада.

пу з 6 осіб (мав намір розширити до 15). Із Запоріжжя намагався встановити зв'язок з підпіллям у Кременецькому районі. У січні 1951 р. дезертирував з виробництва, перейшов на нелегальне становище, переховувався у Кременецькому районі. Тут він був затриманий співробітниками міліції й відправлений до Запоріжжя, де був засуджений до 3 місяців примусових робіт. З кінця березня того ж року став об'єктом агентурно-оперативної розробки УМГБ. До справи був підключений агент 'Павлов', мета якого також полягала у виході на зв'язки П. Петрука на Тернопільщині. Сам же П. Петрук був заарештований 20 серпня 1951 р. під час чергової спроби повернутися до Кременецького району³⁵.

Фактично, діяльність П. Петрука — остання на сьогоднішній день зафіксована спроба організувати осередок ОУН у Запоріжжі. Не виключаємо, що в процесі подальшого відкриття документів радянських органів державної безпеки будуть виявлені нові дані. Тим більш, що для цього є усі підстави: на територію Запорізької області постійно прибували переселенці із Західноукраїнських земель, серед яких вистачало учасників націоналістичного руху. Поступово до них приєднувалися оунівці та бійці УПА, які поверталися із ув'язнення.

Загалом, у КГБ небезпідставно побоювалися повернення колишніх учасників ОУН та бійців УПА із ув'язнення, оскільки пізніше частина з них стали активними у дисидентському й правозахисному русі.

³⁵ Літопис УПА. Нова серія. — К.; Торонто: Літопис УПА, 2011. — Т. 18: Діяльність ОУН та УПА на території Центрально-Східної та Південної України. — С. 770—771, 907.